

NYHETSBREV

Nämndemännens Riksförbund NRF

JULI 2013

NY REMISS

Varning för maktmissbruk

Nämndemännens Riksförbund har lämnat ett remissvar på Straffprocessutredningens betänkande "Brottmålsprocessen". Remissen har författats av förbundets vice ordförande Marika af Winklerfelt och adjungerade ledamoten av förbundsstyrelsen Mats Linder. I remissvaret är NRF i huvudsak positiv till utredningens förslag men varnar för att möjligheten för åklagaren att begränsa påföljden öppnar för maktmissbruk.

NRF ställer sig i grunden positiv till många av utredningens förslag. Vi tror – dock utan att närmare ha granskat detaljerna i alla förslag – att vad utredningen föreslår under följande rubriker kan bidra till att uppnå de uppsatta målen för utredningen.

- Förbättrad information till den tilltalade om brottmålsprocessen
- Åklagarens skyldighet att alltid ange påföljdsyrkande i åtalet
- Tre nivåer av behovsanpassad brottmålsprocess
- Förenklad hantering av erkända mål
- Avgörande av mål i den tilltalades utelådan
- Synpunkterna på genomförandet av förslagen

Marika af Winklerfelt

Däremot har vi vissa avvikande synpunkter när det gäller utredningens förslag om hur rätten bör vara sammansatt på olika nivåer i rättsprocessen och den roll som tilldelas nämndemännen. Detta kommer vi att uppehålla oss vid i det följande.

Enligt utredningens förslag behålls som huvudregel att tingsrätten alltid ska kunna avgöra ett mål med minst en lagfaren domare och tre nämndemän. Samtidigt föreslås att fler mål än idag vid huvudförhandling ska kunna avgöras med bara en lagfaren domare.

Gränsen för när det kan ske föreslås vara densamma som i förslaget om när mål kan avgöras i den tilltalades utelådan. Det innebär bl.a. att det vid en

fällande dom inte ska vara aktuellt att döma till mer än sex månaders fängelse. Idag gäller att det inte ska finnas anledning att döma till annan påföljd än böter i mål om brott där inte svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader är föreskrivet. Förslaget innebär således att man nu skulle ta steget fullt ut och inkludera även kortare fängelsedomar där åklagarens påföljdsyrkande blir avgörande för rättens sammansättning.

Redan en fängelsedom på sex månader är en ingripande påföljd för den tilltalade och även i dessa mindre mål kan bevisvärderingen vara väl så komplicerad att en medverkan av nämndemän kan vara motiverad. Eftersom den stora mängden brott hamnar inom denna ram får detta dock ställas mot de berörda parternas intresse av att målen inte blir liggande utan kan avgöras skyndsamt. I jämförelse med den praxis som gäller i Norge och Finland där gränsen för lekmanamedverkan satts högre – ett års respektive två års fängelse – kan den föreslagna gränsen på sex månader anses rimlig. NRF kan därför med viss tvekan ställa sig bakom de preciseringar som föreslås införas i Rättegångsbalken 1 kap 3 b § andra stycket när det gäller vilka ärenden som kan avgöras av en lagfaren domare.

Där tydliggörs också att brott av allvarigare karaktär där åklagarens påföljdsyrkande överskrider den föreskrivna tidsgränsen enligt huvudregeln kräver medverkan av nämndemän.

NYHETSREVY JULI 2013

NY REMISS forts.

Oroväckande är dock det undantag från huvudregeln som föreslås i samma paragraf att rätten ska kunna bestå av tre lagfarna domare utan deltagande av några nämndemän om det finns skäl för det med hänsyn till målets omfattning eller beskaffenhet. Då har man helt bortsett från vad som är nämndemännens roll i processen - nämligen att representera medborgarna - vilken inte kan ersättas av aldrig så många jurister. I brottmål där bevisfrågorna står i centrum har nämndemännen sin viktigaste roll och juristerna har inte i förhållande till nämndemännen någon särskild kompetens för bevisvärdering. Att mål avgörs inom en sluten krets av enbart jurister, som dessutom är arbetskamrater med likartade kunskaper och värderingar, innebär också risk för att ett grupp tänkande utvecklas som kan leda till att viktiga omständigheter förbises. I rättsligt komplicerade mål kan det naturligtvis ibland vara motiverat att fler juristdomare ingår i rätten men det får inte utesluta deltagande av nämndemän. Utredningen hänvisar här till vad som gäller i Finland men förebilden skulle istället kunna hämtas från Norge där rätten i sådana mål kan bestå av två lagfarna domare och tre lekmannadomare.

NRF ställer sig också avvisande till förslaget att vid brottmålsförhandlingar i hovrätten endast lagfarna domare ska ingå i rätten. Nämndemännen föreslås alltså helt avskaffas i dessa mål. Här tycks utredarna vara av uppfattningen att det i och med att hovrätten ska överpröva och inte ompröva tingsrättens dom innebär att enbart krav på juridiskt skolade domare är motiverat. Vid sidan av allmänhetens legitima krav på insyn även i hovrättsförhandlingarna anser NRF, åtminstone i mål där prövningen gäller själva skuldfrågan, att nämndemän ska ingå i rätten för att delta i bedömningen av trovärdigheten hos dem som framträder. Även här kan Norge utgöra förebild där det för omprövning av skuldfrågan krävs tre lagfarna domare och t.o.m. fyra lekmannadomare. Det bör också observeras att om straffprocesskommitténs förslag att tre lagfarna domare ska kunna ersätta nämnden i tingsrätten så ska sådana mål enligt förslaget prövas av fyra lagfarna domare i hovrätten. Det innebär att inga nämndemän överhuvudtaget kommer att ha deltagit i handläggningen av dessa mål. Detta är inte rimligt med tanke på att det gäller mål med allvarlig brottslighet där kraven på insyn från allmänheten måste ställas särskilt högt.

Även om vi således i princip stödjer utredningens förslag om en förenklad hantering av erkända mål och bötesmål vill vi peka på att dessa förslag tillsammans med övriga förslag om rättens sammansättning enligt ovan påtagligt kommer att minska allmänhetens - genom nämndemännen - insyn i rättsprocessen. Fler mål kommer enbart att avgöras genom strafföreläggande av åklagaren eller genom dom av bara en lagfarna domare. När det gäller straffutmätningen och valet av påföljd som varit en för nämnden viktig uppgift kommer den att begränsas av åklagarens påföljdsyrkande. Det går inte att bortse från att detta kan öppna för maktmissbruk. Innan Straffprocesskommitténs förslag i dessa avseenden genomförs är det därför viktigt att avväga allmänintresset av en effektiviserad rättsprocess mot de krav på insyn i domstolarnas avgöranden som medborgarna i en demokratisk rättsstat har rätt att ställa.

ANSVARIGA FÖR NYHETSREVYEN
Staffan Björnberg, tel. 0411-16994.
E-post: staffan.bjornberg@telia.com
Layout: Meta Åberg

KANSLIET
Nämndemännens Riksförbund • kansli@nmrf.se
Box 81 40, 104 20 Stockholm • Hemsida: www.nmrf.se
Tel. 08-651 55 13 Bankgiro: 53 60-98 55